

**ULUSLARARASI
İNANÇ TURİZMİ VE
ESHAB-I KEHF SEMPOZYUMU**

**20 – 22 Eylül 2012
KAHRAMANMARAŞ**

EDİTÖR

Seydihan KÜÇÜKDAĞLI
Serdar YAKAR

YAYIN KURULU

A. Turgay İMAMGİLLER
Seydihan KÜÇÜKDAĞLI
Prof. Dr. Mehmet ÖZKARCI
Yrd. Doç. Dr. Hamza KARAOĞLAN
Ertuğrul KAZANCI
Belma GEMCİ
Ökkeş GÖKÇE

ISBN:

978-605-86188-4-8

BASKI

Öncü Basımevi
0312 384 31 20

TASARIM

Noya Medya

İLETİŞİM ADRESİ:

İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü
GMK Bulvarı Atatürk Parkı
Sabancı Kültür Merkezi / Kahramanmaraş
Tel: +90 344 235 15 00 - Faks: +90 344 235 15 01
iktm46@kultur.gov.tr
www.kahramanmaraskulturturizm.gov.tr

Birinci Basım: Ekim 2013

Bu eser İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından hazırlanarak,
Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı finansı ile bastırılmıştır.

DİNİ VE TARİHİ BİR BİLGİ OLARAK ESHAB-I KEHF OLAYININ AFŞİN VE YÖRESİNDE TOPLUMSAL BOYUTLARI

Doç Dr. A. Faruk SİNANOĞLU*
Yrd. Doç. Dr. Zekeriya ÇALIŞKAN**

Özet

Tarihte ortaya çıkmış, dinî özellikler taşıyan olay ve olgular toplumların hafızalarında yer etmek suretiyle toplumların sosyo-kültürel yapılarını etkileyebilmektedirler.

Tarihsel ve dinsel yönleri ile insan tutum ve davranışlarını etkileyen onlara yön veren olaylardan birisi, Eshab-ı Kehf vakıasıdır. Kur'an-ı Kerim ve tarihte tespit edilen bulgular ışığında değerlendirildiğinde, Eshab-ı Kehf olayının çok tanrılı inanç sistemine karşı çıkan bir grubun kıssası olduğu anlaşılr.

Farklı coğrafyalarda Eshab-ı Kehf isminde mağaralar bulunmakla beraber, pek çok tarih bilimci ve İslâm müellifi Eshab-ı Kehf vakiasının gerçekleştiği yer olarak Afşin'i (Efsus) işaret etmişlerdir. Afşin'de bulunan mağara ve mabet günümüzde de yurt içi ve dışından sıkça ziyaret edilen bir mekân durumundadır. Kutsallık atfedilen tarihi dokuların, oluşturdukları kıssaları ile bulundukları yörenin insanlarını zihniyet açısından etkiledikleri bilinmektedir. Bu nedenle Afşin ve yöresinde yaşamakta olanların Eshab-ı Kehf olayına bakışları, değerlendirmeleri, dini bir bilgi olarak tutum ve davranışlarına hangi ölçülerde yansıtıklarının anlaşılması, din sosyolojisi açısından önemli görünmektedir.

Bu çalışmanın konusunu, Afşin ve yöresinde yaşamakta olan değişik halk tabakalarının dini ve tarihi bir bilgi olarak, Eshab-ı Kehf'e ilişkin tutum ve davranışlarını incelemek oluşturmıştır.

Anahtar kelimeler: Bilgi, Eshab-ı Kehf, Afşin, Toplum.

* İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi,
ahmet.sinanoglu@inonu.edu.tr

** İnönü Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Öğretim Üyesi
zekeriya.caliskan@inonu.edu.tr

Abstract

Societal Dimensions of the Event of Men of the Cave (Ashab-ı Kehf) As A Religious and Historical Knowledge in the City of Afsin and its Neighborhood.

The events and facts which came into being in the history and which have religious features might affect the socio-cultural structures of the societies making an impression in the memories of the societies. The examination and investigation of these events in the method sociology utilizes contributes to scientific life. One of these events which affects people's attitudes and behaviors and guides them with its historical and religious aspects is the event of Men of The Cave. When assessed in the light of the findings identified in the Koran and history, it is understood that the event of Men of The Cave is the parable of a group of people who objected to polytheist belief system.

Though there are caves in the name of Men of The Cave in different geographies, many historians and Islamic authors point to Afsin (Efsus) as the place where the event of Men of The Cave occurred. The cave and the place of worship existing in Afsin is a place which attracts many visitors from inside and outside frequently. It is a well known fact that the historical textures to which holiness was attributed affect the people of the neighborhood intellectually with the parables they constituted. For this reason, it is very important to understand, from a sociological perspective, to what extent those who live around Afsin and its neighborhood are affected in their attitudes and behaviors with the religious aspects of their evaluations about the event of Men of The Cave.

This study briefly examines and investigates the attitudes and behaviors of various classes of people living in Afsin and in the neighborhood with respect to the event of Men of The Cave as a historical and religious knowledge.

Key words: Knowledge, Men of The Cave, Afşin, Society.

GİRİŞ

Tarihi ve dini bir bilgi olarak gündemini koruyan Eshab-ı Kehf olayının teolojik ve toplumsal yönlerinin bilimsel ve objektif yaklaşımla incelenmesi, araştırılması önem arz etmektedir.

Tarihte ortaya çıkmış, dinsel özellikler gösteren olaylar toplumların hafızalarında yer etmek suretiyle, toplumların sosyo-kültürel yapılarını etkilediklerinden bu olayların din sosyolojisinin kullandığı yöntemle incelenmesi bilim hayatına katkılar sağlayacaktır. Aksi halde, toplumların ilişkilerini düzenleyen değerlerin, kültürel öğelerin ve inançlarının göz ardı edilmesi, bilimsel ve objektif bir yaklaşımla ele alınmaması, bilginin alanının daraltılmasına neden olabilir.

Yerkürenin pek çok bölgesinde Eshab-ı Kehf adını taşıyan yer bulunmakla beraber, İslam müelliflerinden İbnu'l Esir, Biruni, Makrizi, Alman tarihçi F. Babinger, M. C. Goce, A. C. Wensinck, Türk tarih bilimcilerinden M. H. Yinanç ile Faruk Sümer, Ashab-ı Kehf olayının vuku bulduğu yer olarak Efsus'u (Afşin) göstermişlerdir (Wensinck, 1993:372; Sümer, 1989: 38; İbnü'l Esir, 1987:74; Yinanç, 1993:154). Halep Salnamelerinde de şu bilgilere rastlanılmaktadır: "Elbistan kazasında meşhur Efsus şehrinin mevkii bulunur. Burası şimdi Yarpuz ve Efsus adları ile anılır. Bu kasabada 2156 kişi yaşar. Bu kasaba hicretten 1628 yıl önce yapılmış olup, Roma İmparatoru Dakyanus'un başkenti idi. Bu şehrin civarında Ben Ahliyos dağında Eshab-ı Kehf'in makamı vardır" (Osmanlı Vilayet Salnamelerinde Halep, 2007:146).

Eshab-ı Kehf'in nerede olduğu ve teolojik problemlerini ilgili bilim dallarına bırakmak uygun olacaktır. Ancak Afşin ve yöresinde yaşamakta olanların binlerce yıl içerisinde Eshab-ı Kehf olayından etkilendikleri gözlemlenebilmektedir. Bu nedenle çalışmamızın konusunu, bugün ülkenin en büyük termik santralini (Afşin-Elbistan) bünyesinde bulunduran, dolayısı ile sosyo-kültürel değişimlere de açık bir yapı sergileyen Afşin ve yöresinde bulunanların Eshab-ı Kehf'e ilişkin tutum ve davranışlarını yörenin sosyo-kültürel yapısı içinde incelemek oluşturmuştur. İnceleme konusunun bir makaleye sığmayacak kadar şümüllü olduğunu ifade etmek gerekir. Gerçekte tarihte vuku bulmuş, kutsal kitaplara konu olmuş bir olayın farklı disiplinler açısından araştırılması, incelenmesi sosyal bilimlerden yararlı olacaktır.

Ashab-ı Kehf vakiasını din sosyolojisi açısından inceleyebilmek için, önce Kur'an-ı Kerim'e ve mevcut tarihi kaynaklara bakmak uygun olacaktır. Böylece toplumsal bir olayı hem nedenleri hem de sonuçları bakımından değerlendirebilme imkânı doğacaktır.

1.Kur'an-ı Kerim'de ve Tarihte Eshab-ı Kehf Olayı

1.1.Kur'an-ı Kerim'de Eshab-ı Kehf Olayı

Kur'an-ı Kerim'de 118. surenin adı mağara anlamını taşıyan Kehf'tir. 106 ayetten oluşmakta, 9-26 arasındaki ayetler Eshab-ı Kehf'le ilgilidir, sonraki ayetler geçmişte yaşamış olan toplumlar hakkında bilgiler vermektedir.

Bu surede putlara tapınmakta olan bir toplumun içerisinde Allah'ın varlığı ve birliğine inanan bir gruptan söz edilmektedir. Bu grup toplumun putperest inançlarına karşı çıkmaları ve Tanrı'nın birliğini çokluk anlayışından kurtarmak istemeleri nedeniyle, egemen güç tarafından baskı ve şiddete maruz bırakılmış, hatta "taşlanarak öldürülmekle" (Kehf:18-20) tehdit edilmişlerdir. Bunun üzerine, bu grup kendi aralarında karar alarak bir mağaraya sığınmışlar ve burada uykuya dalmışlardır.

Kur'an-ı Kerim'de olayın vuku bulduğu tarih, grubun kimliği ve sayıları hakkında kesin bir bilgiye rastlanılmamaktadır. Olayın Hz. İsa'dan önce mi sonra mı olduğu konusunda da bilgi verilmemiştir. Ayrıca sure içerisinde mağaranın yeri hakkında açık bir ifade bulunmamaktadır. Surede "Uyurların" sayısı hakkında şöyle denilmektedir: "Eshab-ı Kehf'in sayılarında ihtilaf edenlerden bazıları: Onlar, üç kişidir, dördüncüleri köpekleridir" diyecekler. Diğer bazıları da "Onlar, beş kişidir, altıncıları köpekleridir" diyecekler. Her ikisi de bilinmeyen hakkında tahmin yürütmektir. Kimileri de: "Onlar, yedi kişidir; sekizincisi köpekleridir" derler (Kehf:18-22). Uyurların sayısı Hz. Muhammed'e sorulmuş, bunun üzerine Kehf suresinin 22. ayeti nazil olmuştur. Ayette bu hususla ilgili olarak şöyle denilmektedir: "De ki: 'Onların sayılarını Rabbim daha iyi bilir'. Onları ancak pek azı bilir, bu sebeple onlar hakkında bu bildirilenler dışında bir münakaşaya girişme ve bunlar hakkında hiç kimseye de bir şey sorma!" (Kehf:18:22). Ayrıca, aynı surede "Uyurların" mağarada "üç yüz yıl" kaldıkları, "dokuz da ilave ettiler" ifadesi geçmektedir (Kehf:18-25).

1.2. Tarihte Eshab-ı Kehf Olayı

Roma İmparatoru II. Theodosius'un (M.S. 401-450) tahta geçmesinin otuz sekizinci yılında çürümemiş yedi insan cesedi bulunmuştur (Ersöz, 1991:466). Bunların kimlere ait olduğu ve hangi dönemde yaşadıkları tartışma konusu olmuştur. Farklı rivayetler olsa da tarihi kaynaklar, Eshab-ı Kehf vakiasının M.S. 201-251 yıllarında yaşamış olan Roma İmparatoru Decius'un döneminde vuku bulduğunu ifade etmektedirler (Sümer, 1989:24).

Baskı ve şiddete karşı duruşun hikâyesi olarak, Eshab-ı Kehf vakiası şöyle gelişmiştir: İmparator Decius, Efsus'ta yaşamakta olan bir grubun* putlara tapınmadıklarını öğrendiğinde, onları huzuruna getirtmiş, inançlarından vazgeçmelerini, aksi takdirde ölümle cezalandırılacaklarını söylemiş ve

onlara birkaç gün mühlet vermiştir (Sümer, 1989:61). Hayati tehlike içerisinde olduklarını anlayan genç grup, yaşadıkları yeri terk ederek, toplum ve ailelerinden ilişkiyi kesmek suretiyle bir mağaraya saklanmışlar, burada uzun süre uyumuşlardır. Öyle anlaşılmaktadır ki, söz konusu genç grup soydaşlarını terk etmemiş olsa idiler, sisteme uyum sağlamak zorunda kalabilirdi. Bir başka ifade ile söylenecek olursa, genç grubun “tevhit inancı” hakkındaki görüşleri, sistemin mantığı içerisinde tutulamadığından grup takibe alınmış ve cezalandırılmaları düşünülmüştür.

Yukarıdaki ifadeler, bize, Roma İmparatorluğunun toplumsal yapılanması hakkında bilgiler vermektedir. “Uyurların” yaşadıkları dönemde çok tanrılı inanç toplum tarafından benimsenmiştir. Dönemin sosyal yapısının, farklı inanç ve düşüncelere hoş görülmesi olmayan bir toplumsal yapıyı sergilediği, kendileri gibi inanmayanlara baskı ve şiddet uygulandığı anlaşılmaktadır. Ancak, yine anlaşılmaktadır ki, baskı ve şiddet toplumsal sorunları çözmede yeterli olmamakta, aradan uzun yıllar geçse de baskı ve zulme uğrayanlar geniş kitleler tarafından unutulmamakta, toplumun hafızasında muhafaza edilmektedirler. Bu durumda “Uyurların” amaçlarına ulaşmış bir grup olduklarından söz edilebilir. Günümüzde de adlarından söz edilmesi bunu göstermektedir. “El-Kamil Fit-Tarih”te “Yedi Uyurların” İsimleri şöyle verilmiştir: Maxsilminiyanus, Yemliha, Martus, Niruyus, Kastamış, Dinamos, Ritofus, Kalus (İbnü’l Esir, 1987:74).

* Uyurların sosyal bir grup oluşlarından söz edilebilir. Çünkü bir araya gelen bireyler arasında bazı değer ve normların eşliğinde, geniş anlamda özgül duygusal bir ortamın oluştuğu anlaşılmaktadır.

2.2. Tarihi Bir Doku Olarak Afşin’de Eshab-ı Kehf ve Türklerde Dini, Kültürel Hoşgörü

İnsanoğlu birlikte yaşama kültürünü geliştirdikten sonra, onun çevresini üç temel toplumsal kurum kuşatmıştır: Siyaset, ekonomi ve din. Söz konusu toplumsal kurumlar zaman dilimi içerisinde hem karşılıklı ilişkilerle hem de çok çeşitli etkenlerle değişimlere uğrayarak bugün de insanoğlunun ilgi alanındadır.

Tüm diğer kurumlar gibi din de, farklı zaman dilimlerinde farklı şekillerde inanılmış, yorumlanmış ve yaşanmıştır. Nitekim din üzerine yapılmış araştırmalar, genel bir yaklaşımla, tarihi süreç içerisinde toplumların dinde Tanrı anlayışlarının farklı farklı olduklarını tespit etmişlerdir: Çok tanrı anlayışı (politeizm), iki tanrı anlayışı (dualizm) ve tek tanrı anlayışı (monoteizm) gibi (Aydın, 1999:178-188). Bu açıdan bakıldığında farklı Tanrı telakkilerinin, toplumların insan ve evren anlayışlarında, düşüncelerinde, ritüellerinde çeşitliliğe neden olacağı da açıktır. Tarihte ortaya çıkan farklı din anlayışları hem toplumun zihniyet yapısının teşekkülünde etkili olmuş hem de toplumsal çatışma ve anlaşmazlıkların merkezinde yer almışlardır. Ayrıca tarihte ortaya çıkan dinsel bilgiler, insanların değer-yargı ölçülerini etkilemek suretiyle,

kuşaklar boyu aktarılarak toplumsal boyut ve nitelik kazanmışlardır. Bireyin sosyalleşmesinde de etkili olan bu gelişmeler, insan tutum ve davranışlarında tekrarlanma özelliği göstererek toplumsal kuralların oluşumlarına katkıları sağlamışlardır. Söz konusu gelişmelere “dini yönden sosyalleşme” adı verilmektedir (Günay,1998:381). Din sosyologu Wach’ın da belirttiği gibi, dini olaylar, zaman içerisinde değişimlere uğrayarak, medeniyetin daha ileri safhalarında normatif özellikler kazanarak, toplumların tutum ve davranışları üzerinde etkili olabilmektedirler (Wach, 1990:23-27). Bu çerçeveden bakıldığında, insan tutum ve davranışlarını etkileyen onlara yön veren olaylardan birisinin de Eshab-ı Kehf vakıası olduğu anlaşılr. Önceden oluşturulmuş kısımların desteği ile kutsallık niteliği kazanan Eshab-ı Kehf, Türk toplumu içerisinde yeniden düzenleme ve anlamlandırmalarla kültürel boyut kazanmıştır. Bugün de Afşin ve yöresinde Eshab-ı Kehf olayının güncelliğini koruduğu, Eshab-ı Kehf olayının kuşaktan kuşağa aktarılarak, insan tutum ve davranışlarının belirlenmesinde etkili olduğu gözlemlenebilmektedir. Bu nedenle, dini ve tarihi bir bilgi olarak Afşin ve yöresinde Eshab-ı Kehf olayının, dinler tarihi ve din fenomenolijisi disiplinleri açısından önemli bakir bir malzeme olarak incelenmeyi beklediği söylenebilir.

Türkler Anadolu’yu fethettiklerinde, tarihte “Efsus” adıyla bilinen yörede, yerleşim merkezinin altı km kuzey batısında Binboğa dağlarının eteklerinde bir mağarada, Roma-Bizans döneminden kalma mabet kalıntılarına rastlamışlardır. Burada bir mağara, küçük bir pınar, halk tarafından “vaftiz taşı” adı verilen bir kalıntı bulunmaktadır. Mağara önündeki mabet Roma İmparatoru Teodus tarafından M.S.377 yılında İsa kilisesi olarak yaptırılmıştır. Bizans döneminde onarım görmüştür (Afşaroğlu, 2000:268-270). Bu kilisenin kalıntıları günümüzde de mevcuttur. Burasının Eshab-ı Kehf olduğuna inanan Türkler, Bizans dönemine ait mağara etrafındaki mabet kalıntılarını onararak, bunlara bir cami, zaviye ve medrese ilavesiyle, burasını yeniden ibadete hazır hale getirmişlerdir. Mabet kalıntılarına ilk ekleme Selçuklular döneminde XIII. Yüzyılın başında Maraş Emiri Nusreddin Hasan Bey tarafından yaptırılmıştır (Sümer, 1989:41). Vakıflarla desteklenen (Yinanç, 2008:154; Eyiciğil, 2004:275) mağara ve kalıntılarına ileriki dönemlerde cami, ribat ve kervansaray eklenmiştir. Bilinebileceği gibi, kervansaraylar, Türk-İslâm uygarlığında önemli fonksiyonları olan yapılardır. Kervansaraylar, bir kale gibi korunabilen, kervan kabilelerinin her türlü ihtiyaçlarını karşılayabilen donanımına sahip olarak yapılmışlardır. Tarihi kaynaklar kervansarayların Selçuklular döneminde çok önemli işlevler gördüklerini ifade etmektedirler. Herhangi bir vesile ile yolculuğa çıkan bir kimse kervansaraylarda konaklayabilmekte, burada Müslim, Gayr-ı Müslim farkı gözetmeksizin yoksullardan ücret alınmamakta, barınma ve korunmaları sağlanmaktadır (Turan, 1980:165). 16.

yüzyılda İstanbul'da Avusturya Kral'ının elçisi olarak bulunan Ogier C. Busbecq, kervansaraylar ve Türklerdeki hoşgörü hakkında şu tespitleri yapmıştır: “Bazen bir Türk hanında kaldım. Bunlar daha geniş ve ayrı ayrı yatak odaları ile cidden büyük binalardır. Hanlar, Hristiyan, Yahudi, fakir, zengin hiç kimseyi reddetmezler. Kapı herkese aynı surette açıktır. Paşalar ve sancak beyleri seyahat ettikleri zaman buralara inerler. Sanki bir kral sarayı gibi ben daima buralarda resmî kabuller yaptım. Hanlara inenlere yemek vermek adettendir (Busbecq, 1939:29)”.

Bölgeyi yerleşim alanı olarak seçen Türkler, yüzyıllar öncesinden kalma kıssalardan da etkilenecek buraya büyük saygı göstermişlerdir. Tarihi ve dini bir bilgi olarak Eshab-ı Kehf kıssası yöre halkı tarafından toplumsal bir değere dönüştürülmüş, kültürel nitelikler kazanarak halkın tutum ve davranışlarını etkilemeye başlamıştır. Dini bir bilgi ve değer olarak “kıssa” yöre halkının sanatına, edebiyatına girmiştir. Yöre halkı, mabet kalıntılarını ve mağarayı “kutsalla” ilişkilendirmişlerdir. Hristiyanlardan intikal eden mabet ve kalıntıları onararak yeniden ibadet yapılabilir bir hale dönüştürülmesi, Türkler arasındaki farklı inanç ve uygulamalara karşı hoş görü anlayışını yansıtmaktadır. Gerçekte de tarihi kaynaklar, İslâmiyet öncesinde Türklerin farklı dinleri tecrübe ettiklerini, farklı dini inançlara karşı hoş görülme davranışlarını tespit etmişlerdir. Konu üzerine yapılmış çalışmalar, gerek İslâmiyet öncesi gerekse İslâmiyet sonrası Türkler arasında farklı kökenlere sahip gruplara barınma, korunma hizmetlerinin aksamadan verildiğini belirtmektedirler (Toğan, 1981:207-209). Türklerde farklı inanç ve kültüre sahip gruplara hoş görülme yaklaşımının kökenlerinin çok gerilere dayandığı anlaşılmaktadır. Kaynaklar konu ile ilgili şöyle demektedirler: “Hazar Hükümdarı'nın başkenti Hanbalık, Etil (İdil/Volga) nehrinin her iki yakasına kurulmuş bir şehir idi. Burada Müslümanların camisi katedral şeklinde yapılmış olup, pek çok minaresi ve müezzini bulunuyordu. Diğer dinlere mensup insanların da ibadethaneleri mevcut idi ve onlar da serbestçe ibadetlerini yapıyorlardı (Saray, 2006:10).

Bütün bunlar göstermektedir ki, tarihin çok eski dönemlerinden beri Türkler arasında farklı inanç ve etnik kökene sahip olanlara karşı hoş görü kültürü, birlikte yaşama olgusu gelişmiştir. İslâmiyet'ten sonra, “Dinde zorlama yoktur” (Bakara:2-256) ilkesince, hoşgörü anlayışı hukuki boyutlara taşınmıştır. Nitekim Osmanlı döneminde farklı dini ve etnik gruplar, kendi iç işlerinde özerkliğe sahip olmuşlar, kendi ruhani liderlerini seçebilmişlerdir (Saray, 2006:182).

2.3. Dini-Tarihi Bir Bilgi Olarak Afşin ve Yöresinde Eshab-ı Kehf'in Toplumsal Boyutları

1085 tarihinden itibaren Türk yurdu olan Efsus, tarihte çeşitli toplumlara ve çeşitli uygarlıklara tanıklık eden önemli bir yöredir. Efsus, Hititler, Asurlular, Persler, Romalılar, Bizanslılar ve Arapların hâkimiyetine girmiştir. Kahramanmaraş iline bağlı bir ilçe merkezi olan Afşin, geçmiş asırlarda Efsus, Arabissos ve Yarpuz adları ile anılmış, 1944 yılında ilçeye Afşin adı verilmiştir (Sümer, 1989:4).

Yöre halkının geçim kaynakları tarım ve hayvancılıktır. Ancak yapımına 1973'te başlanıp 1984'te faaliyete geçen Afşin-Elbistan termik santrali hem ülke ekonomisine hem de yöre ekonomisine büyük katkılar sağlamış, yörede toplumsal hareketliliğe ve değişimlere katkılar sağlayan müesseseler arasına girmiştir.

Yöre halkının Eshab-ı Kehf'e ilişkin tutum ve davranışlarını anlayabilmek amacıyla, her yaş, cins ve farklı eğitim düzeyindeki insanlarla karşılıklı görüşmeler yapılmıştır. Yöre halkı ile yapmış olduğumuz görüşme ve söyleşilerde, gerçek Eshab-ı Kehf olayının Afşin'de vuku bulduğunu, mağara ve mabet kalıntılarının o döneme ait olduğuna inandıklarını belirtmişlerdir. Afşin ve yöresi ziyaret edildiğinde, Eshab-ı Kehf olayının yöre halkının tutum ve davranışlarına yansımış olduğunu, günümüzde de bütün canlılığı ile yaşatılmaya çalışıldığı gözlemlenebilmektedir. Bir başka deyişle, Afşin ve yöresinde toplumsal planda Eshab-ı Kehf dini hayatın odak noktalarından birisi haline gelmiştir. "Yedi Uyurların" ismi yörede pek çok insanın adı olmuştur: Tebernuş, Yemliha, Şazenuş, ve Mekselina gibi. Yine yörede Decius adı "Takyonos" olarak telaffuz edilmekte, "Takyonos" adı zalim terimi ile eş anlamlı olarak değerlendirilmektedir. Hatta bir kimse birine kızdığında veya şaka yapmak istediğinde "Takyonos gibi adam" ifadesini kullanmaktadır. Anlaşılacağı gibi, yöre halkı arasında "Takyonos" zalimi, "Yedi Uyurlar" mazlumu temsil etmektedirler. Eshab-ı Kehf olayının Kur'an-ı Kerim'de konu edilmesi, toplum tarafından benimsemesini kolaylaştırmış, tarihi boyutu da, bu benimsemede önemli işlev görmüştür. Karşılıklı görüşmede bulunduklarımıza "Uyurların" adlarını sordüğümüzda, çoğunluğunun "Uyurların" adlarını eksiksiz olarak saydıkları görülmüştür.

Ashab-ı Kehf'in bulunduğu mekân hem ülkemiz insanları tarafından hem de yurt dışından gelenler tarafından sıkça ziyaret edilmektedir. Özellikle yöre halkı bir hastalıktan kurtulmak, çocuk sahibi olmak, yani bazı dileklerinin kabulü için, kutsal saydıkları bu mekânı sıkça ziyaret etmekte, kurbanlar kesmektedirler. Evlenen gençler, sünnet olan çocuklar burasını ziyaret etmektedirler. Burada bulunan suyun şifalı olduğuna inanılmakta, şifa amacıyla sudan içilmektedir. Yine mağarada yer alan "Kısıksaşın" içerisinden geçildiğinde günahların af olunacağına inanılmaktadır. Ayrıca halk arasında "Uyurların" adlarının yazılı olduğu bir kâğıdı üzerinde taşıyan insana kötülük

adlarının yazılı olduğu bir kâğıdı üzerinde taşıyan insana kötülük gelmeyeceğini ifade etmektedirler. Burada yapılan ibadetlerin Allah katında daha makbul olunduğuna inanılmaktadır. Bütün söz konusu inanç türlerine eski Türk inanışlarında da rastlanılmaktadır. Bu da, bize, yöre halkının Eshab-ı Kehf olayını tarihi ve dini bir bilgi olarak telakki etmelerinin yanı sıra, olayı eski inançları ile renklendirmişler, eski halk inançlarını, geleneklerini buraya taşıyarak kültürel özellikler kazandırmışlardır. Yani toplum içerisinde yer tutan eski ve köklü gelenek ve göreneklerin dini boyutu olmasa bile, zamanla dini bir hüviyete büründükleri anlaşılmaktadır. Ayrıca burada tarihsel bir olayın toplumsal bir olaya dönüşümüne şahit olunmaktadır.

Yöre halkı ile yapmış olduğumuz söyleşilerde, halk inanışları hakkında yaş, eğitim, cinsiyet, yerleşim birimleri gibi değişkenler açısından farklı yorumlama ve değerlendirmeler yaptıkları görülmüştür. Eğitim düzeyi yüksek olanlar halk inançlarının yapılıp yerine getirilmesi ile getirilmemesinin eşit olduğunu belirtirlerken, kırsal alanda yerleşik bulunan yaşlı ve eğitim düzeyi düşük seviyede olanların halk inançlarının önemi üzerinde durdukları görülmüştür.

Yukarıda geçen açıklamalar, bireyin toplumsallaşmasında kutsalla ilişki kurulan inanışların ve değerlerin önemini işaret etmektedirler. Bunlar yöre halkının dini sosyalleşmesinde önemli hususlar olmuşlardır. Bilineceği gibi, sosyalleşme, bireyin başkaları ile olan ilişkileri aracılığı ile toplumun yargı ölçütlerinin, değerlerinin iletilmesi sürecidir (Tolan, 1996:230). Ayrıca sosyalleşme, bireyin benlik ve kişiliğini oluşturan temel etkenlerden birisidir. Bu çerçeveden bakıldığında, dini olayların bireyi olduğu kadar toplumu ve bu bağlamda sosyo-kültürel yapıyı da etkilediği anlaşılmaktadır. Afşin ve yöresinde Eshab-ı Kehf'e ilişkin pek çok söylem ve hikâyelere rastlanılmaktadır. Eshab-ı Kehf'e yedi sekiz kilometre uzaklıkta Çobanbeyli kasabasına yakın "Koyuntaş" adıyla anılan bir mevki bulunmektedir. Yöre halkı, Yedi uyurlara katılan çobanın Takyonos'tan kaçan genç grupla burada karşılaştıklarını, çobanın da gruba katılmak istemesi üzerine hep birlikte dua ederek, çobanın koyunlarının taş haline döndüğünü, burada bulunan kaya parçalarının günümüze kadar ulaşan taşlaşmış koyunlar olduklarını ifade etmişlerdir. Koyuntaş adının da buradan geldiğini belirtmişlerdir. Anlaşılabileceği gibi, bir bilginin kutsalla ilişkilendirilmesi halinde, bu bilgi dini değer karakterine dönüşmekte, bu da toplumların tutum ve davranışlarına yansiyabilmektedir. Afşin ve yöresinde Eshab-ı Kehf kıssasının zengin folklorik özellikler kazandığı, şiire ve edebiyata konu olduğu görülmüştür. Bunlardan birisinde şöyle denilmektedir:

“Çavdar’ın gediğinde düzülin safa,
Okuyun elifi de ulaşın kaf’a,
Uğramadan geçmen Eshab-ı Kehf’e
Orda Yediler var mı turnam?”

Yöre halkı tarafından türkü şeklinde söylenen bu şiirin, Arabistan’da esir düşmüş Elbistanlı Âşık Ahmet isminde birisine ait olduğundan söz edilmektedir. Dörtlük, Eshab-ı Kehf olayının toplumsal boyutuna işaret etmekte, dini olayın yöre halkının duygularına nüfuz ettiğini göstermektedir. Ancak sanayileşme, hızlı iletişim araçlarının gelişimi ve üretim araçlarının sürekli dönüşümü, yüzyıllar içerisinde oluşan gelenekli zihniyeti etkilemiş, kutsalla ilişki kurulan kıssalara bakış açılarının değişimine neden olmuştur. Çalışmamız esnasında Eshab-ı Kehf’e olan ilginin yaş, eğitim ve yerleşim birimleri gibi değişkenler açısından farklılıklar gösterdiği tespit edilmiştir. Karşılıklı görüşme imkânı bulduklarımız arasında yaşlı kesimden bazılarının Eshab-ı Kehf olayına yoğun ilgi gösterdikleri görülürken, genç nüfustan bazıların metafizik olay ve olguları tartışma konusu yaptıkları görülmüştür. Genç kuşaktan olanlar arasında Eshab-ı Kehf olayının metafizik boyutuna ilgisiz görünenlerin, olayın dünyevi ve kültürel boyutuna ilgisiz kalmadıkları söylenebilir. Yani yöre halkı arasında Eshab-ı Kehf olayını farklı biçimlerde değerlendirenler bulunmakta, gelenekli yapıyı benimseyenlerle, moderniteyi benimsemiş olanların arasında diyalektik bir etkileşim ortaya çıkmaktadır. Gerçekte de daha önceleri Eshab-ı Kehf mağarası çok çeşitli vesilelerle her yaş ve tabakadan insanlar tarafından sıkça ziyaret edildiği anlaşılrken, günümüzde daha çok yaşlı kuşağın ilgisini çektiği söylenebilir. Kırsalda yaşamakta olan yaşlı kesim, kutsal gece ve günlerde Eshab-ı Kehf’e giderek ibadetle meşgul olduklarını, Eshab-ı Kehf’in kendilerine Allah’ı hatırlattığını ve psikolojik olarak rahatladıklarını söylemişlerdir.

Sonuç

Buraya kadar yapılmış olan inceleme ve tespitler göstermiştir ki, tarihte ortaya çıkmış dini özellikler taşıyan olaylar toplumsal sistem içerisinde etkili olan hususlardır.

Afşin ve yöresinde yaşamakta olan farklı tabakalara mensup kimselerle yapmış olduğumuz karşılıklı görüşmelerde, yaş, cinsiyet, yerleşim birimleri gibi toplumsal değişkenler açısından farklı yaklaşımlar, yorumlamalar görölse de, yöre halkının tutum ve davranışlarının belirlenmesinde Eshab-ı Kehf olayının etkili olduğu tespit edilmiştir.

Ülkemiz hızlı bir biçimde toplumsal değişim süreci yaşamaktadır. Bu değişim sürecinden Afşin ve yöresinde yaşamakta olan halk da etkilenmiştir. Bölgede hizmet veren eğitim-öğretim kurumlarının yanı sıra, Afşin-Elbistan termik santralinin kurulmuş olması, gerek ekonomik gerekse toplumsal al

alandanda birbirini destekleyen sosyal değişimlere neden olmuştur. Yapılan inceleme neticesinde Afşin ve yöresinde yaşamakta olan halkın modernite ile gelenekli yapı arasında bir görünüm sergilediklerinden söz edilebilir. Yöre halkı, bir taraftan değişim gerçekliğini dikkate alırken, diğer taftan gelenekli kültürel yapı ile ilişkilerini sürdürme çabası içerisinde görünmektedir. Eğitim düzeyi yüksek, moderniteyi benimsemiş olanlar akılcı bir yaklaşımla olayları sorgularlarken, eğitim düzeyi düşük yaşı kuşaktan olanların Eshab-ı Kehf’le ilişkilendirilen her türlü inancı sorgulamadan benimsemiş görünmektedirler. Örneğin “Kısıktaş”ın içinden geçildiğinde günahların af olunacağı inancının, yaşı kesim arasında daha yaygın olduğu anlaşılmıştır.

Türklerin Anadolu’yu yurt edinmesi ile başlayan süreçte, Afşin’de bulunan mağara ve mabet kalıntılarının Kur’an’-ı Kerim’de bahsedilen Eshab-ı Kehf olduğuna inanan halk, eski Türk inanç ve düşünce bakiyelerinin desteği ile tarihsel olayı değerler yumağına dönüştürmüştür. Afşin ve yöresinde Eshab-ı Kehf olayı ve olayın geçtiği yer olarak mağara ve mabet kalıntıları hakkında oluşturulmuş söylemler, toplumsal hayatın her alanına nüfuz etmiş, yörenin kültürel özelliklerinin bir parçası durumuna dönüşmüştür. Sosyalleşme bireyin başkaları ile olan ilişkilerinin neticesinde ortaya çıktığından, kültürel nitelikler kazanmış olan olay, yöre insanının zihni teşekkülünde etkili olmuştur. Bu bağlamda düşünüldüğünde, Eshab-ı Kehf olayının yöre halkının değerler oluşturmada ve ahlaki yapılanmasında önemli etkileri olduğu söylenebilir. Öyle ki olay, halkın şiirlerine, edebiyatına konu olmuş, zengin folklorik özellikler ortaya çıkmıştır.

Geçmişte olduğu gibi günümüzde de yöre halkı, “Uyurların” adlarını kötülüklerden korunacağı inancıyla yeni doğan bebeklerine vermektedirler. Her vesile ile Eshab-ı Kehf ziyaret edilmekte, bu ziyaretler kandil geceleri ve Ramazan ayında daha da yoğunlaşmaktadır. Eshab-ı Kehf’i ziyaret edenler, ziyaret sonrasında psikolojik bir rahatlama hissettiklerini söylemişlerdir. Ayrıca yörede Eshab-ı Kehf olayı ahlaki boyutu ile değerlendirilmekte, “Takyonos”, “kötüyü” temsil ederken, “Uyurlar” “iyi” yi temsil etmektedirler. Eshab-ı Kehf kıssasına kırsal alanda yerleşik bulunan yaşı kuşağın daha fazla ilgili olduğu anlaşılırken, genç kuşaktan bir kısmının olayın metafizik boyutuna ilgilerinin daha az olduğu anlaşılmaktadır. Bütün bunlar, bize, Eshab-ı Kehf’in Afşin ve yöresinde yaşamakta olanların tutum ve davranışları için referans olduğunu göstermektedir. Bir başka deyişle, Eshab-ı Kehf’in yöre insanının pek çok tutum, düşünce ve davranışının kodlarını içinde taşıdığından söz etmek mümkün görünmektedir.

Yukarıdaki tüm tespit ve yorumlamalar dikkate alındığında, yöre halkının dolayısı ile Türk toplumunun farklı inanç, kültür ve kimliklere karşı, hoşgörü anlayışını yansıtmaktadır. Tarihi kaynaklar, çok eskilerden buyana

20 - 22 EYLÜL 2012 KAHRAMANMARAŞ

Türklerin, kendilerine farklı inanç ve kültürlerden intikal eden hususları, ortak değersel yönlerini kendi inanç ve kültürleri ile birlikte düşünmekte bir sakınca görmediklerini kaydetmişlerdir. Türk kültürünün önemli kaynaklarından Orhun Anıtları ve Kutadgu Bilig’de Türkler arasında adalet, eşitlik, hoşgörü ile ilgili önemli bilgilere rastlanmaktadır. Ayrıca pek çok kaynak, Türk insanı ile birlikte yaşamakta olan yabancılara eşit muamele yapıldığını onların inançlarına saygılı davranıldığını kaydetmişlerdir (Güngör, 1981:151-160; Saray, 2006:3).

Sonuç olarak Eshab-ı Kehf’in Afşin ve yöresinde yaşayan halkın kimliğinin bir parçası haline gelişinden ve yöre halkının tutum ve davranışlarının belirlenmesinde aktif güç oluşundan söz edilebilir.

Kaynakça

- Afşaroğlu, Ali (2000), *Ashab-ı Kehf ve Rakim*, -Mağara Arkadaşları- Ağaç Kitapevi Yay. İstanbul.
- Aydın, Mehmet (1999), *Din Felsefesi*, İzmir İlahiyat Fakültesi Yay., İzmir.
- Busbecq, O. C. (1939), *Türk Mektupları*, çev: Hüseyin C. Yalçın, Sertel Matbaası, İstanbul.
- Ersöz, İsmet (1991), *Ashab-ı Kehf, İslam Ansiklopedisi*, D.İ.B.V. İstanbul.
- Eyiciğil, Ahmet (2004), “*Afşin’de Ashab-ı Kehf Kahramanmaraş*”, Kahramanmaraş Sempozyumu, Kahramanmaraş.
- Günay, Ünver (1998), *Din Sosyolojisi*, İnsan Yay. İstanbul.
- Güngör, Erol (1981), *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*, Ötüken Yay. İstanbul.
- Kur’an-ı Kerim* (1986), D.İ.B. Yay. Ankara.
- İbnü’l Esir (1987), *El-Kamil Fi’t-Tarih*, C.1, Daru’l Kitabu’l İlmiyye, Beyrut.
- Osmanlı Vilayet Salnamelerinde Halep* (2007), TİKV. Kozan Ofset, Ankara.
- Saray, Mehmet (2006), *Türklerde Dini ve Kültürel Hoşgörü*, Atatürk ve Laiklik, A.K.D.T.
- Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.
- Sümer, Faruk (1989), *Eshabu’l Kehf (Yedi Uyurlar)*, T.D.A.V.Yay. İstanbul.
- Toğan, A. Z. Velidi (1981), *Umumi Türk Tarihine Giriş*, Enderun Kitapevi, İstanbul.
- Tolan, Barlas (1996), *Toplum Bilimlerine Giriş*, Adım Yay. Ankara.
- Turan, Osman (1980), *Selçuklular ve İslâmiyet*, Nakışlar Yay. İstanbul.
- Wach, Joachim (1990), *Din Sosyolojisi*, çev: Ü. Günay, Erciyes Üniversitesi Yay., Kayseri.
- Yinanç, M.Halil (1993), *Eshab-ı Kehf, İslam Ansiklopedisi*, M.E.B. Yay. İstanbul.
- Yinanç, M.Halil (2008), “*Maraş Emirleri*”, haz: İ.Gökhan-S. Kaya, Ukde, Kahramanmaraş.